บทที่ 1

บทนำ

1.1.ความสำคัญของปัญหา

ปัจจุบันประเทศไทยได้รับการยอมรับว่าเป็นประเทศหนึ่งที่เป็นประเทศผู้ผลิตและส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารที่สำคัญของโลก โดยเฉพาะอย่างยิ่งผลิตภัณฑ์อาหารทะเลเนื่องจากข้อได้เปรียบทางด้านภูมิศาสตร์ที่ประเทศไทยเป็นประเทศที่มีอาณาเขตติดกับทะเลและมีทรัพยากรสัตว์น้ำที่ใช้เป็นวัตถุดิบสำคัญในการผลิตแม้ว่าจะไม่สมบูรณ์เหมือนในอดีต ในแต่ละปีมีสัตว์น้ำที่ได้จากการทำประมงจำนวนมากทำให้ไทยมีศักยภาพในด้านวัตถุดิบ ประกอบกับผู้ประกอบการผลิตภัณฑ์อาหารทะเลของไทยมีการพัฒนาทางด้านการผลิตและการตลาดอย่างต่อเนื่องมาเป็นเวลานาน นอกจากนั้นแรงงานของไทยยังมีอย่างพอเพียงและมีประสิทธิภาพในการผลิตสูงแต่ค่าจ้างไม่สูงมากนัก ทำให้อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารทะเลของไทยมีความสามารถในการแข่งขันในตลาดโลกและมีความสำคัญต่อเศรษฐกิจไทยโดยรวมดังนี้

1.ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลส่งออกสามารถทำรายได้ให้กับประเทศไทยเรื่อยมานับตั้งแต่ในอดีตจนถึงปัจจุบันโดยมีมูลค่าการส่งออกมากที่สุดในบรรดาผลิตภัณฑ์อาหารส่งออกของไทย จากตารางที่ 1-1 จะเห็นได้ว่าผลิตภัณฑ์อาหารทะเลสามารถนำรายได้เข้าประเทศเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องระหว่าง พ.ศ. 2529-2542 โดยในปี พ.ศ.2529 ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลมีมูลค่าการส่งออกเพียง 27,695.8 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 41.8 ของผลิตภัณฑ์อาหารที่ส่งออกทั้งหมด จนกระทั่งในปี พ.ศ.2541 มูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลมีมูลค่าสูงสุดเท่ากับ 166,502.2 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 59.4 ของผลิตภัณฑ์อาหารที่ส่งออกทั้งหมดและในปี พ.ศ.2542 ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลสามารถนำรายได้เข้าประเทศลดลงเล็กน้อยโดยมีมูลค่า 155,870.1 ล้านบาท หรือคิดเป็นร้อยละ 58.2 ของผลิตภัณฑ์อาหารที่ส่งออกทั้งหมด

ตารางที่ 1-1 มูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารที่สำคัญของไทย ระหว่างปี พ.ศ.2529-2542

มูลค่า : ล้านบาท

สินค้าอาหาร	2529		2530		2531		2532		2533		2534		2535	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
ผลิตภัณฑ์อาหารทะเล*	27,695.8	41.8	33,937.2	43.8	46,034.3	48.1	56,139.8	46.5	65,612.7	49.2	84,285.4	53.2	88,643.5	51.3
ผลิตภัณฑ์จากปศุสัตว์	4,456.9	6.7	5,190.1	6.7	5,921.8	6.2	6,856.6	5.7	8,566.3	6.4	11,365.8	7.2	11,628.8	6.7
ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	19,086.5	28.8	20,661.3	26.6	22,335.5	23.3	25,052.3	20.7	24,465.2	18.4	24,883.9	15.7	29,613.3	17.2
ผลไม้กระป๋องและแปรรูป	4,378.5	6.6	5,182.3	6.7	6,955.6	7.3	7,279.0	6.0	9,698.8	7.3	13,308.9	8.4	13,994.8	8.1
น้ำตาลและกากน้ำตาล	8,289.5	12.5	9,256.3	11.9	10,232.2	10.7	19,971.3	16.5	18,831.1	14.1	16,254.6	10.3	20,057.0	11.6
ผักกระป๋องและแปรรูป	944.5	1.4	1,891.9	2.4	1,908.6	2.0	2,557.6	2.1	2,650.1	2.0	4,025.7	2.5	3,459.8	2.0
ผลิตภัณฑ์ข้าว	837.6	1.3	815.1	1.1	1,130.9	1.2	1,366.7	1.1	1,494.6	1.1	1,745.8	1.1	2,167.4	1.3
ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีและอาหารสำเร็จรูปอื่นๆ	210.5	0.3	306.5	0.4	820.9	0.9	1,081.5	0.9	1,277.0	1.0	1,737.1	1.1	2,140.7	1.2
น้ำปลาและสิ่งปรุงรสอื่นๆ	283.6	0.4	311.3	0.4	397.0	0.4	505.6	0.4	665.9	0.5	792.8	0.5	939.9	0.5
รวม	66,183.4	100.0	77,551.9	100.0	95,736.7	100.0	120,810.3	100.0	133,261.8	100.0	158,399.9	100.0	172,645.2	100.0

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

หมายเหตุ : ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลประกอบไปด้วยสินค้าประมงที่ยังไม่ได้แปรรูปและอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป

ตารางที่ 1-1 (ต่อ) มูลค่าการส่งออกสินค้าอาหารที่สำคัญของไทย ระหว่างปี พ.ศ.2529-2542

มูลค่า : ล้านบาท

สินค้าอาหาร	2536		2537		2538		2539		2540		2541		2542	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
ผลิตภัณฑ์อาหารทะเล*	84,955.4	55.8	104,345.1	58.9	110,975.5	55.3	104,433.0	51.3	100,729.5	48.9	166,502.2	59.4	155,870.1	58.2
สินค้าปศุสัตว์	9,893.7	6.5	10,771.7	6.1	14,450.0	7.2	14,092.0	6.9	18,095.0	8.8	28,095.3	10.0	24,811.1	9.3
ผลิตภัณฑ์มันสำปะหลัง	21,735.8	14.3	18,773.4	10.6	18,253.3	9.1	20,651.2	10.1	22,466.7	10.9	22,081.8	7.9	22,999.5	8.6
ผลไม้กระป๋องและแปรรูป	13,131.8	8.6	12,840.1	7.3	13,128.6	6.5	15,059.1	7.4	13,987.9	6.8	15,453.3	5.5	21,761.3	8.1
น้ำตาลและกากน้ำตาล	12,741.2	8.4	18,310.6	10.3	30,481.7	15.2	34,058.0	16.7	32,922.2	16.0	28,056.9	10.0	21,686.8	8.1
ผักกระป๋องและแปรรูป	3,360.5	2.2	3,877.8	2.2	4,664.4	2.3	5,125.5	2.5	5,800.6	2.8	6,352.7	2.3	5,865.8	2.2
ผลิตภัณฑ์ข้าว	2,636.6	1.7	3,154.2	1.8	2,786.3	1.4	3,304.0	1.6	3,719.8	1.8	4,134.0	1.5	4,280.4	1.6
ผลิตภัณฑ์ข้าวสาลีและอาหารสำเร็จรูปอื่นๆ	2,625.8	1.7	3,686.5	2.1	4,360.3	2.2	5,259.1	2.6	5,754.9	2.8	6,531.7	2.3	7,519.2	2.8
น้ำปลาและสิ่งปรุงรสอื่นๆ	1,062.2	0.7	1,257.9	0.7	1,530.8	0.8	1,681.6	0.8	2,406.0	1.2	3,113.2	1.1	3,113.2	1.2
รวม	152,143.0	100.0	177,017.2	100.0	200,630.9	100.0	203,663.5	100.0	205,882.6	100.0	280,321.1	100.0	267,907.4	100.0

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

หมายเหตุ : ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลประกอบไปด้วยสินค้าประมงที่ยังไม่ได้แปรรูปและอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป

2.อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารทะเลเป็นอุตสาหกรรมที่ก่อให้เกิดการจ้างงานจำนวนมากเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ใช้แรงงานเป็นจำนวนมากในการผลิต จากรายงานสำมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ. 2540 ทั่วราชาอาณาจักรในตารางที่ 1-2 จะเห็นได้ว่าการจ้างงานในอุตสาหกรรมการแปรรูปและการเก็บถนอมสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำในปี พ.ศ.2539 มีจำนวนลูกจ้างมากที่สุดในหมวดอุตสาหกรรมอาหาร โดยมีจำนวนทั้งสิ้น 114,035 คนคิดเป็นร้อยละ 33.75 ของลูกจ้างในอุตสาหกรรมอาหารทั้งหมด

ตารางที่ 1-2 สถิติมูลฐานอุตสาหกรรมการผลิต พ.ศ.2539 จำแนกตามหมู่ย่อยอุตสาหกรรม

หมู่ย่อยอุตสาหกรรม	จำนวนสถานประกอบการ	จำนวนคนทำงาน	ลูกจ้าง		
			จำนวน	ร้อยละ	ค่าตอบแทนแรงงาน (ล้านบาท)
การแปรรูปและการเก็บถนอมสัตว์น้ำ และผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำ	430	114,425	114,035	33.75	7,915.70
การแปรรูปผักและผลไม้	373	52,411	52,023	15.40	2,907.20
การผลิตเนื้อสัตว์และผลิตภัณฑ์จากสัตว์	164	30,537	30,316	8.97	2,143.27
การผลิตมักกะโรนี เส้นบะหมี่ เส้นก๋วยเตี๋ยว เส้นหมี่ วุ้นเส้น และผลิตภัณฑ์อาหารประเภทแป้งที่คล้ายกัน	142	9,485	9,177	2.72	584.38
การผลิตผลิตภัณฑ์อาหารอื่นๆ	2,165	234,172	132,344	39.17	11,072.67
รวม	**3,274**	**441,030**	**337,895**	**100.00**	**24,623.22**

ที่มา : รายงานสำมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ.2540 ทั่วราชาอาณาจักร สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี

นอกจากนั้นอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารทะเลยังเป็นอุตสาหกรรมที่เกี่ยวเนื่องกับภาคประมง เนื่องจากต้องใช้วัตถุดิบส่วนใหญ่จากการทำประมง จึงมีส่วนช่วยเพิ่มการจ้างงานในภาคประมง ซึ่งประชากรของประเทศจำนวนไม่น้อยที่ประกอบอาชีพประมง จากสถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2539 พบว่าจำนวนครัวเรือนประมงมีทั้งสิ้น 53,112 ครัวเรือน โดยมีจำนวนชาวประมงในฤดูที่ใช้คนมากที่สุดจำนวน 161,667 คน โดยแบ่งเป็นสมาชิกในครัวเรือนประมง 76,722 คน และมีลูกจ้างที่ทำประมงทั้งหมด 84,945 คน[1]

[1] กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ , กรมประมง, กลุ่มสถิติและสารสนเทศการประมง , สถิติการประมงแห่งประเทศไทย พ.ศ.2539 (กรุงเทพมหานคร: กรมประมง, 2541), หน้า 79

หอสมุดกลาง สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

3.อุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารทะเลมีส่วนช่วยกระจายรายได้และความเจริญไปสู่ภูมิภาคต่างๆของประเทศโดยเฉพาะจังหวัดที่ติดกับชายทะเล เนื่องจากโรงงานผลิตภัณฑ์อาหารทะเลจะตั้งอยู่ในบริเวณที่มีวัตถุดิบซึ่งก็คือสัตว์น้ำที่ได้มาจากการทำประมง ทำให้ชาวประมงซึ่งเป็นกลุ่มที่มีรายได้น้อยมีรายได้เพิ่มมากขึ้นจากการขายวัตถุดิบให้กับโรงงานแปรรูป นอกจากนั้นโรงงานแปรรูปอาหารทะเลต่างๆที่ตั้งอยู่ใกล้กับแหล่งวัตถุดิบยังได้ช่วยทำให้คนในท้องถิ่นนั้นมีงานทำ มีรายได้ จะเห็นได้จากรายงานสำมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ.2540 ทั่วราชาอาณาจักรในตารางที่ 1-2 จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมการแปรรูปและการเก็บถนอมสัตว์น้ำและผลิตภัณฑ์จากสัตว์น้ำในปี พ.ศ.2539 มีส่วนช่วยในการให้ค่าตอบแทนแรงงานมากที่สุดในหมวดอุตสาหกรรมอาหารเป็นจำนวนเงินทั้งสิ้น 7,915.70 ล้านบาท ซึ่งจะช่วยลดการอพยพของแรงงานในชนบทเข้าสู่เมืองใหญ่ๆ บรรเทาปัญหาสังคมและปัญหาอาชญากรรมได้ส่วนหนึ่ง

4.เป็นอุตสาหกรรมที่สร้างมูลค่าเพิ่มให้กับสัตว์น้ำที่ได้จากการทำประมงซึ่งสามารถจับได้เป็นจำนวนมากจากเขตน่านน้ำของประเทศ จากรายงานสำมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ.2540 พบว่าอุตสาหกรรมการแปรรูปและการเก็บถนอมสัตว์น้ำสามารถสร้างมูลค่าเพิ่มในการผลิตประมาณ 23,349.56 ล้านบาท จากต้นทุนการผลิต 95,165.45 ล้านบาท แต่สามารถสร้างมูลค่าผลผลิตได้ 118,515.01 บาท ซึ่งคิดเป็นร้อยละ 2.34 ของมูลค่าเพิ่มในภาคอุตสาหกรรม[2]

จะเห็นได้ว่าอุตสาหกรรมผลิตภัณฑ์อาหารทะเลมีความสำคัญต่อการพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศไทยเป็นอย่างมาก โดยเฉพาะปัจจุบันประเทศไทยประสบกับปัญหาวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจทำให้รัฐบาลต้องเร่งฟื้นฟูเศรษฐกิจให้กลับสู่ความรุ่งเรืองอีกครั้ง ด้วยการผลักดันภาคการส่งออกของไทยให้มีศักยภาพในการแข่งขันเพิ่มขึ้นเพื่อนำรายได้ในรูปเงินตราต่างประเทศเข้ามาพลิกฟื้นเศรษฐกิจในประเทศ การส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลจึงเป็นอีกทางเลือกที่สำคัญในการนำรายได้เข้าประเทศและช่วยบรรเทาปัญหาการว่างงานในช่วงวิกฤตการณ์ทางเศรษฐกิจได้เป็นอย่างดีเนื่องจากเป็นอุตสาหกรรมที่ต้องใช้แรงงานจำนวนมาก

---

[2] สำนักนายกรัฐมนตรี , สำนักงานสถิติแห่งชาติ , รายงานสำมะโนอุตสาหกรรม พ.ศ.2540 ทั่วราชาอาณาจักร (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานสถิติแห่งชาติ สำนักนายกรัฐมนตรี, 2540) , หน้า 211

ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลส่งออกของไทยสามารถแบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่ๆได้แก่ อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูปและอาหารทะเลสดแช่เย็นแช่แข็ง โดยผลิตภัณฑ์อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูปส่งออกที่สำคัญของไทย ได้แก่ กุ้งและปลาทูน่ากระป๋องและแปรรูป อาหารทะเลสดแช่เย็นแช่แข็งเพื่อการส่งออกที่สำคัญได้แก่ กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง จากตารางที่ 1-3 จะเห็นได้ว่าในปี พ.ศ.2542 มูลค่าการส่งออกของผลิตภัณฑ์อาหารทะเลทั้ง 3 ชนิดมีสัดส่วนรวมกันคิดเป็นร้อยละ 70 ของมูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลทั้งหมดและเป็นสินค้าที่มีส่วนแบ่งการตลาดในตลาดโลกในสัดส่วนที่สูง การขยายปริมาณการส่งออกในสินค้ากลุ่มเดิมจึงเริ่มมีข้อจำกัด ทั้งในด้านของตลาดและวัตถุดิบที่นำมาใช้ โดยเฉพาะปลาทูน่ากระป๋องที่ต้องมีการนำเข้าวัตถุดิบที่สำคัญคือปลาทูน่าสด (คิดเป็นร้อยละ 87 ของต้นทุนการผลิตทั้งหมด [3]) ประมาณ 70-80% จากต่างประเทศเป็นส่วนใหญ่ และจากการศึกษาของ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540) พบว่าปลาทูน่ากระป๋องและแปรรูปของไทยมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบลดลงแต่กุ้งกระป๋องและแปรรูปมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบเพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2528-2536[4] อย่างไรก็ตามกุ้งกระป๋องแม้จะมีแนวโน้มการส่งออกที่ดีและมีความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบเพิ่มขึ้นแต่ต้นทุนการใช้ทรัพยากรภายในประเทศของกุ้งกระป๋องมีต้นทุนสูงกว่าปูกระป๋องมาก[5] และมูลค่าการส่งออกกุ้งกระป๋องที่มีมูลค่าการส่งออกสูงและมีแนวโน้มดีนั้นส่วนใหญ่จะเป็นมูลค่าการส่งออกกุ้งแปรรูปซึ่งทางกรมศุลกากรได้ทำการรวมมูลค่าการส่งออกกุ้งกระป๋องและกุ้งแปรรูปไว้ในรหัสพิกัดภาษีศุลกากรเดียวกัน (รหัส 1605200003) ซึ่งความเป็นจริงมูลค่าการส่งออกกุ้งกระป๋องจะใกล้เคียงกับปูกระป๋อง[6]

---

[3] สถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย , ฝ่ายแผนงานเศรษฐกิจรายสาขา , โครงการศึกษาการพยากรณ์การส่งออกสินค้าที่สำคัญ (20 รายการ) ของไทยในตลาดโลก (กรุงเทพมหานคร : สถาบันเพื่อการพัฒนาแห่งประเทศไทย, 2541), หน้า 198

[4] มาฆะสิริ เชาวกุล และคนอื่นๆ , การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมไทยในเศรษฐกิจโลก กรณีศึกษาอุตสาห-กรรมอาหารแปรรูป (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540), หน้า 4-1

[5] วรพจน์ อนากอบกิจ , "ต้นทุนการใช้ทรัพยากรภายในประเทศเพื่อการผลิตกุ้งและปูบรรจุกระป๋องของประเทศไทย" (วิทยานิพนธ์วิทยาศาสตรมหาบัณฑิต (เศรษฐศาสตร์เกษตร) มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ , 2538), หน้า 201

[6] สัมภาษณ์ พูนเกียรติ ทังสมบัติ , อุปนายกและประธานกลุ่มผู้ผลิตอาหารทะเลกระป๋อง สมาคมผู้ผลิตอาหารสำเร็จรูป , 23 มีนาคม 2543.

ตารางที่ 1-3 มูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลที่สำคัญของไทย ระหว่างปี 2529-2542

มูลค่า : ล้านบาท

กลุ่มสินค้า	2529		2530		2531		2532		2533		2534		2535	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
อาหารทะลสดแช่เย็นแช่แข็ง														
1.กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง	4,391.08	15.85	5,748.88	16.94	9,701.26	21.07	16,058.60	28.60	20,453.75	31.17	26,680.93	31.66	31,708.60	35.77
2.ปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็ง	3,760.82	13.58	4,165.18	12.27	3,890.71	8.45	5,238.44	9.33	4,562.93	6.95	5,507.91	6.53	5,651.55	6.38
3.เนื้อปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง	587.35	2.12	774.97	2.28	1,901.24	4.13	2,080.04	3.71	2,647.70	4.04	6,243.04	7.41	5,562.69	6.28
4.ปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง	1,598.04	5.77	1,718.53	5.06	1,282.57	2.79	1,725.98	3.07	1,902.80	2.90	1,901.78	2.26	2,524.50	2.85
อาหารทะเลกระป๋อง														
1.ปลาทูน่ากระป๋อง	7,505.78	27.10	8,154.69	24.03	12,965.18	28.16	13,796.82	24.58	13,716.75	20.91	16,130.78	19.14	13,438.14	15.16
2.กุ้งกระป๋อง	1,166.03	4.21	1,588.55	4.68	2,334.61	5.07	2,830.00	5.04	4,790.53	7.30	6,388.33	7.58	7,824.66	8.83
3.ปูกระป๋อง	867.47	3.13	1,434.26	4.23	1,485.02	3.23	1,123.61	2.00	1,313.84	2.00	1,176.41	1.40	1,337.28	1.51
4.ปลาซาร์ดีนกระป๋อง	233.58	0.84	374.28	1.10	403.06	0.88	626.09	1.12	590.31	0.90	867.25	1.03	799.51	0.90
5.ปลากระป๋องอื่นๆ	755.81	2.73	986.96	2.91	654.80	1.42	781.15	1.39	535.89	0.82	649.80	0.77	541.92	0.61
ผลิตภัณฑ์อาหารทะเล*	27,695.82	100.00	33,937.20	100.00	46,034.26	100.00	56,139.76	100.00	65,612.72	100.00	84,285.42	100.00	88,643.51	100.00

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

หมายเหตุ : ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลประกอบไปด้วยสินค้าประมงที่ยังไม่ได้แปรรูปและอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป

ตารางที่ 1-3 (ต่อ) มูลค่าการส่งออกผลิตภัณฑ์อาหารทะเลที่สำคัญของไทย ระหว่างปี 2529-2542

มูลค่า : ล้านบาท

กลุ่มสินค้า	2536		2537		2538		2539		2540		2541		2542	
	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ	มูลค่า	ร้อยละ
อาหารทะลสดแช่เย็นแช่แข็ง														
1.กุ้งสดแช่เย็นแช่แข็ง	37,843.50	44.55	49,155.60	42.70	50,302.00	45.33	43,404.50	41.56	47,183.90	36.77	58,343.30	35.66	48,348.20	31.02
2.ปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็ง	5,861.80	6.90	7,056.30	6.13	7,175.90	6.47	6,958.10	6.66	9,321.70	7.26	11,636.20	7.11	11,338.70	7.27
3.เนื้อปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง	5,723.70	6.74	5,441.00	4.73	6,049.40	5.45	5,563.00	5.33	7,543.80	5.88	7,572.50	4.63	9,043.70	5.80
4.ปลาสดแช่เย็นแช่แข็ง	2,475.80	2.91	3,019.10	2.62	3,449.30	3.11	4,011.00	3.84	4,647.50	3.62	7,136.30	4.36	5,473.50	3.51
อาหารทะเลกระป๋อง														
1.กุ้งกระป๋อง	9,378.31	11.04	13,301.85	11.56	19,754.50	17.80	18,707.00	17.91	28,115.40	21.91	37,011.30	22.62	38,902.80	24.96
2.ปลาทูน่ากระป๋อง	13,062.78	15.38	15,619.70	13.57	13,269.40	11.96	12,384.80	11.86	17,338.60	13.51	25,176.20	15.39	21,886.30	14.04
3.ปูกระป๋อง	1,150.81	1.35	992.10	0.86	1,328.20	1.20	1,023.40	0.98	1,429.00	1.11	2,402.00	1.47	2,460.30	1.58
4.ปลาซาร์ดีนกระป๋อง	1,021.78	1.20	1,032.78	0.90	1,295.40	1.17	1,215.40	1.16	1,299.40	1.01	1,810.50	1.11	1,441.60	0.92
5.ปลากระป๋องอื่นๆ	760.98	0.90	690.29	0.60	709.93	0.64	586.34	0.56	705.05	0.55	966.00	0.59	814.60	0.52
ผลิตภัณฑ์อาหารทะเล*	**84,955.40**	**100.00**	**115,116.80**	**100.00**	**110,975.50**	**100.00**	**104,433.00**	**100.00**	**128,324.70**	**100.00**	**163,608.80**	**100.00**	**155,870.10**	**100.00**

ที่มา : กรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

หมายเหตุ : ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลประกอบไปด้วยสินค้าประมงที่ยังไม่ได้แปรรูปและอาหารทะเลกระป๋องและแปรรูป

ดังนั้นในการศึกษาครั้งนี้ผลิตภัณฑ์อาหารทะเลกระป๋องและแปรรูปที่จะทำการศึกษาคือปูกระป๋อง ถึงแม้ว่ามูลค่าการส่งออกจะค่อนข้างคงที่ไม่เปลี่ยนแปลงมากเนื่องมาจากข้อจำกัดด้านวัตถุดิบคือปูม้าแต่ก็เป็นผลิตภัณฑ์อาหารทะเลกระป๋องที่ใช้วัตถุดิบภายในประเทศเป็นส่วนใหญ่และมีต้นทุนการใช้ทรัพยากรภายในประเทศต่ำประกอบกับประเทศไทยเป็นประเทศผู้ส่งออกปูกระป๋องรายใหญ่ของโลกและที่สำคัญยังไม่พบงานวิจัยที่ได้ทำการศึกษาความสามารถในการแข่งขันของปูกระป๋องของประเทศไทยมาก่อน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจในการวิเคราะห์ถึงความสามารถในการแข่งขันของปูกระป๋องของประเทศไทยและประเทศคู่แข่งเพื่อที่จะหาแนวทางในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันเพื่อให้ประเทศไทยยังคงเป็นประเทศผู้ส่งออกปูกระป๋องที่สำคัญของโลกต่อไป

ในส่วนของมูลค่าการส่งออกอาหารทะเลสดแช่เย็นแช่แข็งจากตารางที่ 1-3 จะเห็นได้ว่ากุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งมีมูลค่าการส่งออกเป็นสัดส่วนสูงสุดในผลิตภัณฑ์อาหารทะเลโดยมีมูลค่าการส่งออกเพิ่มสูงขึ้นเรื่อยมาจนกระทั่งในปี พ.ศ.2538 มีสัดส่วนของมูลค่าส่งออกในผลิตภัณฑ์อาหารทะเลสูงสุดถึงร้อยละ 45.33 ละมีมูลค่าการส่งออกสูงถึง 50,302.00 ล้านบาท ซึ่งตรงกับการศึกษาของ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย(2540) พบว่าความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งของไทยเพิ่มขึ้นในช่วงปี พ.ศ.2528-2536 [7] แต่ในช่วงปี พ.ศ.2539-2542 ที่ผ่านมาสัดส่วนของมูลค่าส่งออกกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งในผลิตภัณฑ์อาหารทะเลมีแนวโน้มลดลงโดยในปี พ.ศ.2542 ลดลงเหลือเพียงร้อยละ 31.02 แสดงให้เห็นถึงความสำคัญที่ลดลงในการนำรายได้เข้าประเทศของกุ้งสดแช่เย็นแช่แข็งเมื่อเทียบกับผลิตภัณฑ์อาหารทะเลอื่นๆ ส่วนปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็งนั้นจากการศึกษาของ ศูนย์วิจัยเศรษฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย (2540) พบว่าความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบในการส่งออกปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็งของไทยลดลงในช่วงปี พ.ศ.2528-2536 [8] และจากตารางที่ 1-3 พบว่าปลาหมึกสดแช่เย็นแช่แข็งมีมูลค่าส่งออกคิดเป็นสัดส่วนในผลิตภัณฑ์อาหารทะเลลดลงเรื่อยมาจากร้อยละ 13.58 ในปี พ.ศ.2529 เหลือเพียงร้อยละ 6.13 ในปี พ.ศ.2537 ส่วนเนื้อปลาสดแช่เย็นแช่แข็งนั้นในปี พ.ศ.2539 มีมูลค่าการส่งออกเพียง 587.35 ล้านบาท และมีสัดส่วนของมูลค่าส่งออกในผลิตภัณฑ์อาหารทะเลเพียงร้อยละ 2.12 แต่หลังจากนั้นมูลค่าการส่งออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่อง จนกระทั่งในปี พ.ศ.2542 มีมูลค่าการส่งออกสูงถึง 9,043.70 ล้านบาท และมีสัดส่วนของมูลค่าส่งออกในผลิตภัณฑ์อาหารทะเลเพิ่มขึ้นเป็นร้อยละ 5.80 และกลายเป็นผลิตภัณฑ์อาหารทะเลสดแช่เย็นแช่แข็งที่มีมูลค่าการ

---

[7] มาฆะศิริ เชาวกุล และคณะ , การเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมอาหาร (กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย , 2540) , หน้า 2-8

[8] เรื่องเดียวกัน , หน้า 4-1

ส่งออกสูงเป็นอันดับ 3 ของผลิตภัณฑ์อาหารทะเลสดแช่เย็นแช่แข็งทั้งหมด จากการศึกษามูลค่าการส่งออกเนื้อปลาสดแช่เย็นแช่แข็งในปี พ.ศ.2542 พบว่ามูลค่าการส่งออกเนื้อปลาสดแช่เย็นแช่แข็งของไทยส่วนใหญ่จะเป็นมูลค่าจากการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งซึ่งมีสัดส่วนสูงถึงร้อยละ 99.73 ของมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาสดแช่เย็นแช่แข็งทั้งหมดของไทย [9]

ดังนั้นในงานวิจัยชิ้นนี้จึงได้เลือกที่จะทำการศึกษาเนื้อปลาแช่แข็งซึ่งเป็นผลิตภัณฑ์อาหารทะเลแช่แข็งที่มูลค่าการส่งออกมีแนวโน้มเพิ่มขึ้นอย่างต่อเนื่องและที่สำคัญยังไม่เคยมีงานวิจัยชิ้นใดที่ทำการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของเนื้อปลาแช่แข็งมาก่อน จึงเป็นเรื่องที่น่าสนใจที่จะทำการวิเคราะห์ถึงความสามารถในการแข่งขันของเนื้อปลาแช่แข็งของไทยและของประเทศคู่แข่งที่สำคัญในตลาดที่สำคัญและตลาดโลกว่ามีแนวโน้มเป็นอย่างไร และปัจจัยใดที่เป็นตัวกำหนดความสามารถในการแข่งขันนั้น ควรทำการส่งเสริมและพัฒนาอย่างไรเพื่อเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขัน ถ้าหากความสามารถในการแข่งขันลดลงแล้วควรจะทำอย่างไรเพื่อทำให้ความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงนั้นให้กลับเพิ่มขึ้น เพื่อไม่ให้ความสามารถในการแข่งขันที่ลดลงนั้นทำให้ไทยต้องสูญเสียส่วนแบ่งทางการตลาดไปให้กับประเทศคู่แข่ง

1.2.วัตถุประสงค์ในการศึกษา

1.เพื่อศึกษาโครงสร้างของอุตสาหกรรมเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยทั้งโครงสร้างการผลิตและการตลาด ตลอดจนผลกระทบของการรวมกลุ่มทางการค้าและบทบาทและหน้าที่ของรัฐที่มีต่อการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทย

2.เพื่อศึกษาถึงปัจจัยที่มีผลต่อมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของประเทศไทย

3.เพื่อศึกษาแนวโน้มความสามารถในการแข่งขันของการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของประเทศไทยเมื่อเทียบกับคู่แข่งในตลาดที่สำคัญ

4.เพื่อศึกษาปัจจัยที่เสริมสร้างความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของผลิตภัณฑ์เนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยเพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องเพื่อการส่งออกของประเทศไทย

---

[9] คำนวณจากข้อมูลการส่งออกของกรมเศรษฐกิจการพาณิชย์

1.3.ขอบเขตการศึกษา

ทำการวิเคราะห์ความสามารถในการแข่งขันของผลิตภัณฑ์อาหารทะเล 2 ประเภทจาก 2 กลุ่ม คือในกลุ่มผลิตภัณฑ์อาหารทะเลกระป๋องทำการศึกษา ปูกระป๋อง และในกลุ่มอาหารทะเลสดแช่เย็นแช่แข็งทำการศึกษา เนื้อปลาแช่แข็ง

ในการศึกษาเพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงมูลค่าการส่งออกของเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยในตลาดโลกได้ใช้แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (Constant Market Share Model : CMS) ทำการศึกษาใน 2 ช่วงเวลาคือในช่วงปี พ.ศ.2534-2540 และช่วงหลังจากที่ประเทศไทยลดค่าเงินบาทคือในช่วงปี พ.ศ.2540-2541

การคำนวณหาค่าดัชนีมูลค่าการส่งออกต่อหน่วย (Export Unit Value Index) ของประเทศไทยและประเทศคู่แข่งในตลาดโลกและตลาดส่งออกที่สำคัญในช่วงปีพ.ศ.2534-2542 โดยปูกระป๋องจะทำการศึกษาในตลาดสหรัฐอเมริกา ส่วนเนื้อปลาแช่แข็งทำการศึกษาในตลาดญี่ปุ่น

ส่วนในการประมาณค่าแบบจำลองมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งของไทยในตลาดญี่ปุ่นและปูกระป๋องของไทยในตลาดสหรัฐอเมริกาได้ใช้แบบจำลองสมการถดถอยเชิงเส้นตรง(Linear Regression Model) ทำการศึกษาโดยใช้ข้อมูลในช่วงเดือน มกราคม พ.ศ.2534 ถึง เดือน ธันวาคม พ.ศ.2540 และนอกจากนั้นยังได้ทำการประมาณค่าแบบจำลองมูลค่าการส่งออกในช่วงที่ค่าเงินบาทอ่อนค่าลงและมีความผันผวนมากขึ้นอันเนื่องมาจากการที่ประเทศไทยได้ประกาศปรับระบบอัตราแลกเปลี่ยนจากระบบตะกร้าเงิน (Basket Currencies) มาเป็นระบบอัตราแลกเปลี่ยนแบบลอยตัว (Managed Float Exchange Rates) เมื่อวันที่ 2 กรกฎาคม พ.ศ.2540 ว่าความผันผวนของอัตราแลกเปลี่ยนจะมีความสัมพันธ์กับมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งของไทยในตลาดญี่ปุ่น และมูลค่าการส่งออกปูกระป๋องของไทยในตลาดสหรัฐอเมริกาหรือไม่ในทิศทางใด โดยทำการศึกษาในช่วงเดือนกรกฎาคม พ.ศ.2540 ซึ่งเริ่มมีการแปลี่ยนแปลงระบบอัตราแลกเปลี่ยนไปจนถึง เดือนธันวาคม พ.ศ.2542

1.4.วิธีการศึกษา

การศึกษาวิเคราะห์ศักยภาพการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยสามารถแบ่งการวิเคราะห์ออกได้เป็น 2 ส่วน คือ

1.การวิเคราะห์เชิงพรรณนา (Descriptive Method)

เป็นการศึกษาถึงโครงสร้างอุตสาหกรรมเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋อง โดยเป็นการกล่าวถึงโครงสร้างการผลิต การตลาด นโยบายและมาตรการต่างๆของทั้งรัฐบาลไทยและรัฐบาลของประเทศผู้นำเข้าที่สำคัญที่เป็นการส่งเสริมและเป็นอุปสรรค ผลกระทบของการรวมกลุ่มทางการค้า สาเหตุของความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของผลิตภัณฑ์เนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทย ตลอดจนเสนอแนวทางในการเพิ่มขีดความสามารถในการแข่งขันของอุตสาหกรรมเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องเพื่อการส่งออกของไทย

2. การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis)

การวิเคราะห์เชิงปริมาณ (Quantitative Analysis) สามารถแบ่งได้เป็น 3 ส่วนดังนี้

2.1.การวิเคราะห์การเปลี่ยนแปลงมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยไปยังตลาดโลกจากช่วงเวลาหนึ่งไปสู่อีกช่วงเวลาหนึ่งว่ามาจากสาเหตุใดเป็นสำคัญนั้นได้ใช้แบบจำลองส่วนแบ่งตลาดคงที่ (Constant Market Share Model : CMS)เป็นตัวชี้วัด ซึ่งจะทำให้ทราบถึงสาเหตุที่ทำให้มูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยไปยังตลาดโลกเปลี่ยนแปลงไป

2.2.ทำการศึกษาถึงแนวโน้มของศักยภาพในการแข่งขันของการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของประเทศไทยและประเทศคู่แข่งที่สำคัญในตลาดโลกและตลาดที่สำคัญ โดยใช้ดัชนีมูลค่าการส่งออกต่อหน่วย (Export Unit Value Index : XUVI) ซึ่งเป็นดัชนีที่ใช้วัดความสามารถในการแข่งขันด้านราคา (Price Competitiveness Index : PCI)

2.3.การประมาณค่าแบบจำลองมูลค่าการส่งออกของเนื้อปลาแช่แข็งไปยังตลาดญี่ปุ่นและการส่งออกปูกระป๋องไปยังตลาดสหรัฐอเมริกา โดยใช้แบบจำลองสมการถดถอยเชิงเส้นตรง (Linear Regression Model) ซึ่งจะทำให้ทราบถึงทิศทางของความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรต่างๆกับมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งของไทยในตลาดญี่ปุ่นและมูลค่าการส่งออกปูกระป๋องของไทยในตลาดสหรัฐอเมริกา

1.5.ประโยชน์ที่ได้รับจากการศึกษา

1.เพื่อทราบถึงโครงสร้างของอุตสาหกรรมเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยทั้งโครงสร้างการผลิตและการตลาด ตลอดจนผลกระทบของการรวมกลุ่มทางการค้าและบทบาทและหน้าที่ของรัฐที่มีต่อการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทย

2.การศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของประเทศไทยจะทำให้สามารถบอกได้ว่าการเปลี่ยนแปลงของปัจจัยในตลาดที่สำคัญนั้นมีผลกระทบต่อมูลค่าการส่งออกมากน้อยเพียงใดเพื่อเป็นประโยชน์ในการกำหนดนโยบายรองรับของทั้งภาครัฐและเอกชนเมื่อปัจจัยที่มีผลกระทบต่อมูลค่าการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องมีการเปลี่ยนแปลง

3.การศึกษาถึงความสามารถในการแข่งขันของเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของประเทศไทยเมื่อเทียบกับคู่แข่งตลาดที่สำคัญ ทำให้ทราบถึงความสามารถในการแข่งขันด้านราคาของเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของประเทศไทยในตลาดที่สำคัญว่าเพิ่มขึ้นหรือลดลงเมื่อเทียบกับประเทศคู่แข่ง ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ผู้ส่งออกในด้านการวางแผนการตลาดโดยเฉพาะการกำหนดราคาขายของผู้ส่งออก

4.เพื่อทราบถึงปัจจัยที่เสริมสร้างความได้เปรียบโดยเปรียบเทียบของผลิตภัณฑ์เนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องของไทยเพื่อเป็นแนวทางในการเพิ่มความสามารถในการแข่งขัน ซึ่งจะเป็นประโยชน์แก่ภาครัฐในการวางนโยบายเพื่อส่งเสริมการส่งออกเนื้อปลาแช่แข็งและปูกระป๋องรวมถึงผลิตภัณฑ์อาหารทะเลอื่นๆ และยังเป็นประโยชน์แก่ผู้ประกอบการในด้านการวางแผนการผลิต การบริหารจัดการ การตลาดและกำหนดแนวทางการเพิ่มความสามารถในการแข่งขันของบริษัทได้อีกทางหนึ่ง